

Astronomie

Timp

Fenomene care modifică poziția astrilor

Cristina Blaga

9 noiembrie 2021

Obiectivele seminarului

- ▶ Timp sideral și timp solar mediu. Transformări de timp.
- ▶ Fenomene care modifică poziția astrilor pe bolta cerească: refacția astronomică, aberația luminii și paralaxa.

Timp

- ▶ *Timpul sideral*, notat θ , este unghiul orar al punctului vernal.
- ▶ *Timpul solar adevărat*, notat t_a , este unghiul orar al Soarelui adevărat $H_{\odot}$ la care se adaugă 12^h

$$t_a = H_{\odot} + 12^h. \quad (1)$$

- ▶ *Timpul solar mediu*, notat t_m , este unghiul orar al Soarelui mediu la care adăugăm 12^h .

Ecuația timpului

Diferența dintre timpul adevărat și timpul solar mediu, notată cu η , se numește *ecuația timpului*:

$$\eta = t_a - t_m. \quad (2)$$

Momentul de timp solar mediu corespunzător unui moment de timp sideral dat

- ▶ Fie două fenomene astronomice, care s-au produs la momentele de timp sideral cunoscute θ și θ_0 .
- ▶ Momentele de timp solar mediu corespunzătoare sunt notate t_m și t_{m_0} .
- ▶ Dacă știm momentul de timp solar mediu t_{m_0} , pentru a afla momentul de timp solar t_m , folosim relația

$$t_m - t_{m_0} = \frac{365,2422}{366,2422}(\theta - \theta_0). \quad (3)$$

Timpul sideral la miezul nopții

- ▶ La miezul nopții, Soarele este la culminația inferioară și timpul solar mediu local este 0^h .
- ▶ Timpul sideral corespunzător la Greenwich notat θ_0_{Gr} este publicat în anuarele astronomice.
- ▶ Timpul sideral la miezul nopții într-o localitate de longitudine L se poate afla din

$$\theta_0 = \theta_0_{Gr} - 9,856^s L \quad (4)$$

unde L se exprimă în ore și fracțiuni de oră, cu semn plus pentru emisfera estică și minus în emisfera vestică.

Momentul de timp sideral corespunzător unui moment de timp solar mediu dat

- Reciproc, momentul de timp solar mediu t_m se transformă în timp sideral, θ , cu ajutorul relației:

$$\theta = \theta_0 + \frac{366,2422}{365,2422} \cdot (t_m - t_{m_0}) \quad (5)$$

unde timpul solar mediu t_{m_0} și timpul sideral corespunzător θ_0 sunt cunoscute.

Timpul și longitudinea

Fie un eveniment astronomic observat simultan din două locuri de pe Pământ A și B, la momentele de timp măsurate t_A , t_B , atunci

$$t_A - t_B = L_A - L_B \quad (6)$$

unde t poate fi unghi orar, timp sideral, timp solar mediu sau adevărat, iar longitudinile L_A și L_B , exprimate în ore, minute și secunde de timp sunt pozitive pentru localitățile aflate în emisfera terestră estică și negative în cea vestică.

Timpul solar mediu

- Pentru un loc dat de pe glob timpul solar mediu este

$$t_m = H_{\odot} + 12^h + \eta \quad (7)$$

unde $H_{\odot}$ este unghiul orar al Soarelui măsurat din locul considerat, iar η ecuația timpului.

- Pentru un observator de la Greenwich ($L_{Gr} = 0^h$) și

$$t_{mGr} = t_m - L = H_{\odot} + 12^h + \eta - L, \quad (8)$$

unde unghiul orar al Soarelui este măsurat din locul de longitudine L .

Timp universal, timp local

- ▶ Timpul local al meridianul Greenwich este *timpul universal*, notat TU .
- ▶ Timpul local pentru un observator aflat la longitudinea L , exprimată în grade și fracțiuni de grad, este dat de formula

$$T = TU \pm n \quad \text{unde } n = [(|L| + 7,5) : 15] \quad (9)$$

unde semnul $+$ este pentru longitudine estică, iar semnul $-$ pentru longitudine vestică, iar $[a]$ este partea întreagă a numărului a .

Timpul legal român, ora oficială de vară

- ▶ Timpul legal român este

$$T = TU + 2^h \quad (10)$$

- ▶ Din ultimul sfârșit de săptămână din martie până în ultimul sfârșit de săptămână de octombrie se folosește *ora oficială de vară*

$$T = TU + 3^h. \quad (11)$$

Probleme

1. Să se afle timpul sideral local corespunzător momentului de timp solar mediu local $t_m = 18^h 21^m 41^s$, știind că timpul sideral mediu la Greenwich la 0^h TU este $\theta_{Gr} = 9^h 35^m 42,95^s$. Observațiile se fac de la longitudinea vestică $L = 66^\circ 38' 28''$.
2. Din Cluj-Napoca s-a observat un satelit artificial al Pământului la ora legală $t = 17^h 35^m 43,2^s$. Care a fost momentul sideral al observației, știind longitudinea observatorului $L_C = 1^h 34^m 23,46^s$ și că timpul sideral la miezul nopții la Greenwich a fost $1^h 13^m 32,6^s$.

Probleme

3. Calculați ora legală corespunzătoare momentului de timp solar adevărat 16^h05^m știind că ecuația timpului în acel moment a fost $+1^m45^s$, iar longitudinea locului este $2^h30^m15^s$ (longitudine estică).
4. Când la Moscova este miezul zilei (12^h) la Kazan ceasul indică 12^h46^m . Calculați longitudinea localității Kazan știind că longitudinea Moscovei este 2^h30^m ?

Probleme

5. De pe o corabie s-a observat culminația superioară a Soarelui la 8^h23^m după un cronometru care indica timpul sideral Greenwich. Distanța zenitală a Soarelui în acel moment a fost $z = 22^\circ2'$. Să se găsească latitudinea și longitudinea locului în care se găsea corabia, știind că la acel moment coordonatele ecuatoriale ale Soarelui au fost: $\alpha = 5^h26^m$, $\delta = -18^\circ25'$.

Fenomene care modifică poziția astrilor pe cer

Refracția astronomică

- ▶ Datorită *refracției astronomice* astrul se vede mai sus decât este în realitate.
- ▶ Fie z distanța zenitală a astrului și z_0 distanța zenitală măsurată (aparentă) a astrului. Atunci are loc relația

$$z = z_0 + k \cdot \operatorname{tg} z_0 \quad (12)$$

unde $k = 60,3''$ este constanta refracției.

Fenomene care modifică poziția astrilor pe cer

Paralaxa diurnă

- ▶ *Paralaxa diurnă* este unghiul sub care se vede din astru raza Pământului.
- ▶ Fie z distanța zenitală topocentrică a astrului, z_0 distanța zenitală geocentrică a astrului și $p = z - z_0$ unghiul de paralaxă diurnă. Atunci are loc relația

$$\sin p = \frac{R_{\oplus}}{r_0} \sin z. \quad (13)$$

unde $R_{\oplus}$ este raza Pământului.

- ▶ p este maxim când astrul este la orizont $\Rightarrow \sin p_0 = \frac{R_{\oplus}}{r_0}$, unde p_0 este paralaxa orizontală a astrului.

Fenomene care modifică poziția astrilor pe cer

Paralaxa trigonometrică

- ▶ *Paralaxa anuală* sau *trigonometrică*, notată π este unghiul sub care se vede din astru semi-axa mare a orbitei terestre.
- ▶ Are loc relația

$$\sin \pi = \frac{a}{r} \quad (14)$$

unde a este distanța medie Soare-Pământ, iar r distanța topocentrică a stelei.

- ▶ Distanța de la care semi-axa mare a orbitei terestre se vede sub un unghi de o secundă de arc este egală cu un *parsec* și

$$1 \text{ pc} = 206265 \text{ u.a.} = 3,08 \cdot 10^{16} \text{ m} = 3,26 \text{ a.l.} \quad (15)$$

unde *u.a.* este unitatea astronomică iar *a.l.* este distanța parcursă de un foton în vid într-un an tropic.

Probleme

6. O stea circumpolară culminează superior la nord de Zenit la o distanță zenitală măsurată de $17^{\circ} 14' 32''$. La culminația inferioară distanța zenitală măsurată a stelei a fost $67^{\circ} 29' 51''$. Calculați declinația stelei și latitudinea observatorului ținând seama de refracție. Constanta refracției este egală cu $60.3''$.

Probleme

7. Distanța zenitală aparentă măsurată a Lunii a fost egală cu $43^{\circ}28'$. Calculați distanța zenitală adevărată a Lunii aproximând paralaxa orizontală a Lunii cu $60'$. (Neglijați refracția astronomică.)
8. Un satelit geostaționar care se mișcă în planul ecuatorului terestru se află la o distanță de $4.2 \cdot 10^4$ km de centrul Pământului. Calculați paralaxa orizontală a satelitului. Presupuneți că raza Pământului este $6.38 \cdot 10^3$ km.

Probleme

9. Aflați paralaxa unei stele aflate la i) 25 pc distanță, respectiv la ii) 94 ani lumină distanță.
10. Paralaxele a două stele sunt $0.074''$, respectiv $0.047''$. Cele două stele au aceeași ascensie dreaptă, declinațiile lor fiind 62°N , respectiv 56°N . Calculați distanțele de la Soare la cele două stele și distanța dintre ele. Exprimați distanțele cerute în parseci.